

รูปแบบกิจกรรมศิลปะเด็กสร้างสรรค์ : ความเป็นพลเมือง

Creative Children's Arts Activities : Citizenship

วิสูตร โพธิ์เงิน*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายในการนำเสนอรูปแบบกิจกรรมศิลปะเด็กสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย 1) แนวคิด: แบบแผนของการจัดกระบวนการเรียนกิจกรรมศิลปะเชิงบูรณาการกับความเป็นพลเมือง 2) หลักการ: กิจกรรมบูรณาการเน้นการสร้างชิ้นงาน (3) การกำหนดเป้าหมายและเนื้อหาสำคัญ: วิเคราะห์บริบทสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่สังคม เศรษฐกิจ ประเพณีวัฒนธรรม จากหลักสูตรสาระพลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม และวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะกับหลักการทางศิลปะศึกษา 4) การประเมินผล: การกำหนดหลักฐานและแนวทางการประเมินในกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง ต้องสอดคล้องกับเป้าหมายการจัดกิจกรรม และวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมศิลปะ และ 5) การสร้างกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ (1) ขั้นเตรียมบริบทตามความจริง (Learning Context) (2) ขั้นตั้งเป้าหมาย (Set Goal) (3) ขั้นการวางแผนและดำเนินการ (Plan Working Process) และ (4) ขั้นการติดตามและประเมินผลงาน (Follow up and Assessment) พร้อมกับการนำรูปแบบกิจกรรมศิลปะเด็กสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษา

Abstract

The purpose of this article is to present the creative children's creative Activities to promote Citizenship to consist of 1) Concept : schemes of the process of learning integrated arts activities with citizenship. 2) Principles : integrated activities to produce art work 3) Targeting and important content : analyse the context, environment, living conditions, society, economy, tradition, culture from the civics, culture and social life with analyse from the concept of art development theory and principles of art education. 4) Evaluation : determination and evaluation of evidence in creative arts activities that promote citizenship consistent with the activity goals and the purpose of organizing arts activities. and 5) Creating an artistic activity, there are 4 steps : (1) learning context (2) set goal (3) plan working process and (4) follow up and assessment. The Application of creative children's creative activities to promote the citizens for designing arts activities in elementary.

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในการเสด็จออกมหาสมาคม ในงานราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาฯ พุทธศักราช 2548 เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2548 (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559: 141) ความว่า “บ้านเมืองของเราเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีอิสรภาพและความเป็นปรกติสุขมาช้านาน เพราะเรามีความยึดมั่นในชาติ และต่างร่วมแรงร่วมใจบำเพ็ญกรณียกิจต่าง ๆ ตามหน้าที่ให้สอดคล้องและเกื้อกูลกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชาติ คนไทยทุกคนจึงควรตระหนักในข้อนี้ให้มาก โดยเฉพาะภาวการณ์ในระยะปัจจุบันนี้ อาจกล่าวได้ว่าหากคนไทยเราประพฤติตนปฏิบัติงานโดยชาติจิตสำนึกในประโยชน์ร่วมกันของชาติแล้ว ก็จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของชาติ” ดังพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 จะเห็นได้ว่าพระองค์ท่านได้ให้ความสำคัญของการเป็น “พลเมือง” ของประเทศ ซึ่งคำว่า “พลเมือง” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2559 ได้ให้นิยามความหมายไว้ว่าเป็นคำนาม หมายถึง ประชาชน, ราษฎร, ชาวประเทศ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2556) โดยในภาษาอังกฤษ “Citizenship” มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน civi-, civ-, cit- หมายถึง เมือง เมืองใหญ่ บริเวณนคร พลเมือง ผู้อาศัยหรือผู้อยู่อาศัย และได้มีผู้ให้นิยามแตกต่างกันออกไป บางครั้งก็จะใช้แทนคำว่า “ราษฎร” หรือ “ประชาชน” ด้วย หรือคนที่ถูกควบคุมโดยใครหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือหมายถึงกลุ่มคนที่มีสิทธิ เสรีภาพ และมีศักยภาพที่จะปกครองตนเองได้ ขณะเดียวกันแต่ละประเทศไม่ว่าจะปกครองด้วยระบอบการปกครองแบบใด ก็ล้วนแต่ต้องการพลเมืองที่เหมาะสมกับระบอบการปกครองของประเทศนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเผด็จการหรือประชาธิปไตย การที่จะได้มาซึ่งพลเมืองที่ดีรู้จักหน้าที่นั้น จำเป็นจะต้องได้รับการหล่อหลอมมาตั้งแต่เด็ก โดยเริ่มจากสถาบันครอบครัว สังคม รวมถึงการจัดการศึกษาที่เสริมสร้างความเป็นพลเมือง

ความเป็นพลเมืองเป็นแนวคิดหนึ่งที่สำคัญที่จะทำให้พลเมืองรักถิ่น รักชุมชน รักและจงรักภักดีต่อประเทศ ทักษะเหล่านี้ต้องได้รับการปลูกฝัง ต้องไม่ใช่แค่รู้แต่ต้องรู้จักใช้ในชีวิตประจำวันและต้องรู้เท่าทัน (วิจารณ์ พานิช, 2556) ความเป็นพลเมืองประกอบด้วย 1) การเข้าร่วมกระบวนการของรัฐในฐานะพลเมืองอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความรู้และความเข้าใจ 2) การรักษาสติของพลเมืองในระดับท้องถิ่น รัฐ ประเทศ และโลก และ 3) การเข้าใจการตัดสินใจในฐานะพลเมืองที่มีต่อท้องถิ่นและโลก การเป็นพลเมืองดีจะนำมาซึ่งความรับผิดชอบและหน้าที่ที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติ เพราะความเป็น “พลเมือง” นับเป็นรากฐานที่สำคัญของประชาธิปไตย ถ้าประชาชนในสังคมใดมีความเป็นพลเมือง สังคมนั้นก็จะเป็สังคมพลเมือง (Civil Society) กล่าวคือ เป็นสังคมที่พลเมืองเอาใจใส่ต่อความเป็นไป และมีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหาของชุมชน สังคม ตลอดจนปัญหา ระดับประเทศ และเมื่อเกิดสังคมพลเมืองแล้ว สังคมจะมีความเข้มแข็งในการถ่วงดุลอำนาจทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ การปกครองในระดับท้องถิ่น และระดับชุมชนก็จะมี ความเข้มแข็งตามไปด้วย ซึ่งผลดีที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตาม และการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการปกครองตนเองอย่างยั่งยืน โดยการปลูกฝังค่านิยมผ่านการฝึกฝน ปฏิบัติ กิจกรรมต่าง ๆ และผ่านกรอบการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หมายความว่า การมีส่วนร่วมของพลเมืองจะอยู่บนพื้นฐานของการได้รับข้อมูล ได้มีความรู้พอที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเขาในสังคมอย่างมีวิจารณญาณ โดยปลอดจากการครอบงำ ให้เหตุผล มีความอดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นที่หลากหลาย เป็นการสร้างชุมชนประชาธิปไตยตั้งแต่เด็กเล็ก โดยมีสถาบันทางสังคมหลายระดับเข้ามาเกี่ยวข้อง ตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน และสถาบันการปกครอง (ทิพย์พพร ตันติสุนทร, 2555)

การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในเด็กและเยาวชนไทย

ในปัจจุบันในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลกได้ให้ความสำคัญกับการเป็นพลเมืองของประชาชนในประเทศตน โดยผ่านการศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายประการสำคัญ คือ การสร้างความเป็นพลเมืองดีให้กับเยาวชนของชาติในอันที่จะดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ทั้งต่อส่วนตัวและส่วนรวม แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี จะปรากฏอยู่ในหลักสูตรของทุกระดับชั้น โดยแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาโรงเรียนให้ความสำคัญต่อการเป็นพลเมืองดีของประเทศที่ตนอาศัยอยู่ แต่ในปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง โดยมีทฤษฎะกว้างไกลไปกว่าเดิม เนื่องจากสภาพการณ์ของโลกที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้โลกแคบเข้าทำให้พลเมืองในประเทศต่าง ๆ และในภูมิภาคต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันโลกยังมีการแข่งขันต่อสู้เอาเปรียบมีความไม่เข้าใจกัน ถูกเหยียดหยามกัน สภาพความสัมพันธ์ของพลเมือง ในประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก จึงมีทั้งความช่วยเหลือกัน และมีความขัดแย้งในเวลาเดียวกัน ลักษณะของโลกดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาพลเมืองให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันมากขึ้น การเป็นพลเมืองดีจึงมิใช่เป็นพลเมืองของประเทศที่ตนอยู่เท่านั้น การพัฒนาความเป็นพลเมืองจึงขยายขอบเขตกว้างไกลและมุ่งเน้นไปที่การเป็นพลเมืองโลกด้วย(สิริวรรณ ศรีพหล, 2548)

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการสร้างความเป็นพลเมือง โดยกระทรวงศึกษาธิการได้บรรจุสาระวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ในกลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 โดยที่เป้าหมายของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกัน

อย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตัวกับบริบท สภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม ซึ่งมีความเป็นพลเมืองดีเป็นเป้าหมายสำคัญ โดยที่หลักการสาระวิชาพลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมที่สำคัญในหลักสูตรฯ ระบุไว้ดังนี้ คือ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็น พลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปณิธานค่านิยมด้าน ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ในต่างประเทศนักวิชาการด้านพลเมืองศึกษา Westheimer, J. and Kahae, J. ได้ศึกษาโปรแกรมการจัดการศึกษาแบบโรงเรียนเป็นฐานที่ส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย ทั้งการศึกษาเชิงทฤษฎีด้านประชาธิปไตย เป้าหมายและแนวปฏิบัติของโปรแกรมการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จนพบว่ากรอบแนวคิด “ความเป็นพลเมือง” มี 3 แบบ คือ

1. **พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ** (Personally responsible citizen) เป็นพลเมืองเดี่ยวที่ต่างมีความรับผิดชอบตามหน้าที่ของพลเมืองของประเทศ
2. **พลเมืองที่มีส่วนร่วม** (Participatory citizen) เป็นพลเมืองที่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันดำเนินการในกิจการสาธารณะ ร่วมกันรับผิดชอบต่อส่วนรวม
3. **พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม** (Justice-oriented citizen) เป็นพลเมืองที่สนใจกิจการของบ้านเมืองในฐานะที่ตนหรือกลุ่มของตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีการตั้งคำถามต่อระบบสังคมที่เกิดขึ้นและแสวงหาแนวทางดำเนินการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

รายละเอียดของพลเมืองแต่ละแบบนี้ มีการให้คำอธิบาย ตัวอย่างการปฏิบัติ และแนวคิดพื้นฐาน ดังนี้

ประเด็น	แนวคิดพื้นฐาน	การอธิบาย	ตัวอย่างการปฏิบัติ
พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally responsible citizen)	แก้ปัญหาของสังคม พัฒนาสังคม พลเมืองต้องมีคุณลักษณะที่ดี ชื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อ เคารพกฎหมาย และกติกาของสังคม	- รับผิดชอบต่อชุมชน - ตั้งใจทำงานและจ่ายภาษี - ปฏิบัติตามกฎหมาย - รับผิดชอบต่อสิ่งของเหลือใช้และบริจาคเลือด - อาสาที่จะทำงานที่ช่วยเหลือในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์	ร่วมบริจาคในงานการรณรงค์แก้ไขปัญหาคาชาดอดอยากที่เกิดขึ้น
พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory citizen)	แก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พลเมืองต้องมีส่วนร่วมและผู้นำในการวางระบบและโครงสร้างของสังคม	- เป็นสมาชิกขององค์กรที่กระตือรือร้น และมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนา - จัดการประชุมเพื่อให้ใส่ใจต่อสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น การรักษาสีแวดล้อม การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ - รู้ว่ารัฐมีกระบวนการทำงานอย่างไร - รู้วิธีการทำงานอย่างเชื่อมโยง	มีส่วนร่วมในการรณรงค์แก้ปัญหาความอดอยาก
พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม (Justice-oriented citizen)	แก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พลเมืองต้องตั้งคำถามและเปลี่ยนระบบหรือโครงสร้างของสังคมเมื่อมีการทำงานที่กระทบต่อความไม่เป็นธรรม	- คิดเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างของสังคม นโยบายและเศรษฐกิจโดยพิจารณา มากกว่าเหตุการณ์ที่ผิวเผิน - ความสับสนและนำเสนอประเด็นที่ไม่เป็นธรรมในสังคม - รู้เกี่ยวกับเคลื่อนไหวทางสังคม และผลกระทบเชิงระบบที่เกิดขึ้น	ค้นหาสาเหตุ / ต้นตอปัญหาของความอดอยาก เพื่อแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ

ที่มา: Westheimer, J. and Kahne, J. Educating the “Good” Citizen: Political Choices and Pedagogical Goal (2004)

ในทุกสังคมก็ต้องการ “พลเมือง” ทั้ง 3 แบบ หากแต่ถ้ายังเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบเชิงปัจเจก (individual) หรือเฉพาะตัวเท่านั้น ก็ยังไม่เพียงพอที่จะพัฒนาประเทศชาติหรือสังคมโดยรวมได้ กรอบแนวคิดหรือแนวปฏิบัติจึงจำเป็นต้องขยายไปสู่พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมของสังคมให้มากยิ่งขึ้น

การจัดการศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้กล่าวถึงการศึกษาศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองไว้ว่า “ประเทศทั้งหลายที่ประสบความสำเร็จในการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ประเทศส่วนใหญ่ในทวีปยุโรป และประเทศในทวีปอเมริกาเหนือ จึงมีสิ่งที่เรียกว่า “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” หรือ Civic Education เพื่อสอนและฝึกฝนคนของเขาให้เป็นพลเมือง โดยเริ่มสอนกันตั้งแต่ตั้งแต่ในระดับอนุบาล และระดับประถมศึกษาต่อเนื่องไปจนถึงระดับมัธยมศึกษา” โดยที่การจัดการศึกษาในระดับอนุบาลจะให้เรียนรู้กฎกติกาพื้นฐานประการแรกของการอยู่ร่วมกันในสังคมตามระบอบประชาธิปไตย คือ ขัดแย้งกันได้แต่ห้ามใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ ระดับชั้นประถมศึกษา ควรจะต้องส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องของความรับผิดชอบต่อ โดยจะถูกฝึกฝนให้ รับผิดชอบต่อตนเอง รับผิดชอบต่อผู้อื่น และ รับผิดชอบต่อสังคม การรู้จักสิทธิเสรีภาพพร้อมหน้าที่ตนโดยที่การกระทำใด ๆ ของตนจะต้องไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น และคำนึงถึงอยู่เสมอว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม นักเรียนจะต้องเรียนรู้ที่จะแก้ไขความขัดแย้ง เรียนรู้ที่จะตกลงกัน และเรียนรู้ที่จะทำงานและอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น สิ่งที่ควรเน้นนอกเหนือจากการเรียนรู้เรื่องความรับผิดชอบต่อ (Responsibility) แล้วนั้น นักเรียนจะต้องเรียนรู้เรื่องของการประนีประนอม (Compromise) และ การทำงานร่วมกับคนอื่น (Cooperation) เพื่อให้ให้นักเรียนอยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างปกติสุข

ดังนั้น การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นต้อง

ทำการจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของคน ให้เป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (Active Citizen) สนใจติดตามข่าวสารบ้านเมือง เป็นผู้ที่มีกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ ไม่สยบยอมต่ออำนาจอันไม่ชอบธรรม หากพลเมืองเพิกเฉย ไม่สนใจ ก็จะประสบกับความเลวร้ายได้ในที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) สอดคล้องกับแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21 (21st Century Themes) เป็นการเชื่อมโยงศาสตร์หลายศาสตร์จากวิชาแกนเข้าด้วยกันในลักษณะพหุสาขา (interdisciplinary themes) โดยแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 5 คุณลักษณะดังนี้ จิตสำนึกต่อโลก (Global Awareness) การรู้ด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economic, Business and Entrepreneurial Literacy) การรู้ด้านความเป็นพลเมือง (Civic Literacy) การรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) และการรู้ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy) (Mishra and Kereluik ,2011)

โดยการจัดการศึกษาเรื่องพลเมืองในเด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาที่ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มเด็กที่อยู่ในช่วงวัยที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างมีเหตุและผล และปลูกฝังจริยธรรม ค่านิยมได้ดีดังแนวคิดของโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976) ซึ่งเด็กในวัยนี้จะมีหลักการตัดสินใจคาบเกี่ยวกับเหตุและผล ดี-ไม่ดี ถูกหรือผิด โดยผู้อื่นเป็นผู้กำหนด และเป็นวัยเริ่มเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมมากขึ้นและจะพัฒนาไปเป็นลำดับของช่วงอายุที่สูงขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับเพียเจต์ (Piaget, 1960) ที่ระบุขั้นพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กในช่วง 7 - 12 ปีในช่วงนี้เด็กจะมีพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญาอย่างรวดเร็วสามารถคิดอย่างมีเหตุผล แบ่งแยกสิ่งแวดล้อมออกเป็นหมวดหมู่ลำดับขั้นจัดเรียงขนาดสิ่งของ และเริ่มเข้าใจเรื่องการคงสภาพเดิม สามารถนำความรู้หรือประสบการณ์ในอดีตมาแก้ปัญหาเหตุการณ์ใหม่ๆ ได้

มีการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) แต่ปัญหาหรือเหตุการณ์นั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรม ส่วนปัญหาที่เป็นนามธรรมนั้นเด็กยังไม่สามารถแก้ได้ ดังนั้นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนจึงต้องเน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า พิจารณาตัดสินใจ เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายที่ตั้งไว้รูปแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ศิลปะ(Art learning)เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมศิลปะทางทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ด้วยตนเองและได้คิดในสิ่งที่ตนเองลงมือปฏิบัติเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะได้ซึมซับความรู้ผ่านกิจกรรมศิลปะ เกิดการพัฒนาแนวคิด ความรู้ อีกทั้งในการทำกิจกรรมผู้เรียนจะมีมนุษยสัมพันธ์ การทำงานเป็นทีม มีความสามารถในการเข้าสังคมได้ การเรียนรู้ในชีวิตจริงที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน โดยในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้นควรทำด้วยความรอบครอบรัดกุม และมีประสิทธิภาพหาเทคนิคใหม่ๆ และท้าทายให้ผู้เรียนคิดว่าจะปรับปรุงวิธีการให้ดีขึ้น และสิ่งสำคัญมากที่สุดจะต้องสร้างฐานคิดแห่งความรู้ที่ต้นตัวของผู้เรียนให้มาก ผู้สอนต้องสรุปเนื้อหาที่กระจำจรัสชัดเจนเข้าใจทุกกิจกรรมการเรียนรู้ สร้างความโปร่งใสและให้ความใส่ใจ ไม่เลือกปฏิบัติต่อด้วยการเติมเต็มแบ่งปันความรู้ผู้สอนต่อผู้เรียน ผู้เรียนต่อผู้เรียน สร้างฐานคิดที่ว่า รู้จักเติม รู้จักแบ่ง รู้จักปัน ความรู้สู่กันและกัน(ไพศาล เครือแสง, 2556) เพื่อเสริมสร้างเด็กและเยาวชนให้มีความเป็นพลเมืองในฐานะประชาชนในชาติ

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

แนวคิดในการจัดกิจกรรมศิลปะ เป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับผู้สอนและเด็กในการเรียนรู้ใน “ศิลปะ” (องค์ประกอบศิลป์ ทัศนธาตุ ความปลอดภัย ประวัติศาสตร์ศิลป์/สุนทรียศาสตร์ และการใช้วัสดุ อุปกรณ์ เทคนิคในการสร้างผลงานศิลปะ) ซึ่งสาระสำคัญในการจัดการเรียนรู้ศิลปะสำหรับเด็ก คือ

เด็กสามารถ “เชื่อมโยง” “ค้นหาตรวจสอบ” และ“ประยุกต์” ในแนวความคิดที่กว้างขวาง จากการเรียนรู้ศิลปะแนวความคิดที่จะนำมาเชื่อมโยงในการสอนศิลปะที่จะนำเสนอจะเป็นแนวคิดกว้าง ๆ ในการส่งเสริมเด็กให้เกิดการเรียนรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะทั้งระยะสั้นและระยะยาวขึ้นอยู่กับการเน้นย้ำในสาระที่ผู้สอนต้องการให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากกระบวนการทางศิลปะซึ่งมีประเด็นนำเสนอ กว้างๆ เพื่อให้นำไปพิจารณาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ขอบข่ายเนื้อหาในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ 1) งานสถาปัตยกรรม/บริเวณ ที่ว่าง 2) ความขัดแย้ง/ความแตกต่าง 3) ความเชื่อ หรือความแตกต่างทางศาสนา และการปกครอง 4) ระบบนิเวศวิทยา 5) สภาพแวดล้อมทางมหาสมุทร 6) ครอบครัว และวัฒนธรรม 7) ศิลปะท้องถิ่น 8) เพศ 9) ปัญหาสิ่งแวดล้อม/การรักษาโลก 10) เรื่องเกี่ยวกับบุคคลสำคัญที่เป็นแบบอย่าง 11) ความเป็นตัวตน/บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล 12) ศิลปะในธรรมชาติ 13) ความงามธรรมชาติ 14) ประชาชนในประเทศอื่น ๆ ในโลก 15) ประสบการณ์ส่วนบุคคล 16) สถานที่และเวลา 17) วัฒนธรรมที่ได้รับความนิยม 18) สิ่งที่ได้รับคามนิยมในช่วงเวลา 19) สัมพันธภาพตนเองกับผู้อื่น 20) โรงเรียนและชุมชน 21) สัญลักษณ์ต่าง ๆ 22) คตินิยมหรือทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ และ 23) การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นที่สามารถเชื่อมโยงบูรณาการสู่กิจกรรมศิลปะHelen, D.H. (2010) อ้างในถึง วิสูตรโพธิ์เงิน,2560 หน้า 324) จากขอบข่ายการจัดการเรียนรู้อะไรศิลปะสามารถเชื่อมโยงในการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ทั้งทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ศิลปะจะเป็นตัวเชื่อมโยงสร้างสรรค์จากความรู้ที่เป็นนามธรรมมาสู่รูปธรรมที่มองเห็นหรือจับต้องได้ จากแนวคิดข้างต้นการกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะสำหรับเด็ก เป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวอยู่ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้สอนควรมีหลักและแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ศิลปะ ซึ่งหลักแนวคิดการสอนศิลปะที่สำคัญ คือ แนวคิดทฤษฎีศิลปศึกษาที่ได้รับการพัฒนาจากสถาบันศิลปะเกตตี้ (Getty Institute) โดยที่ทฤษฎีศิลปศึกษา (Discipline Based of Arts Education:DBAE) ทฤษฎีนี้เน้นกิจกรรมศิลปะ 4 แกน คือ

1. แกนศิลปะปฏิบัติ (Art Production)
2. แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History)
3. แกนศิลปะวิจารณ์ (Art Criticism)
4. แกนสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics)

ทฤษฎีนี้เน้นแนะนำการเรียนการสอนศิลปะให้ครอบคลุมทั้ง 4 แกนให้น้ำหนักแต่ละแกนให้เหมาะสมกับช่วงชั้นการศึกษาการสอนในทฤษฎีการสอนแบบบูรณาการ (DBAE) เช่นในวิชาศิลปะวิจารณ์ควรมีการนำรูปแบบของผลงานใหม่ ๆ มาศึกษาเปิดโอกาสให้เด็กได้อภิปรายและวิเคราะห์ผลงานถึงสิ่งที่สะท้อนถึงสังคมร่วมสมัยโดยที่ผู้สอนควรมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในมาตรฐานการตัดสินคุณค่ารวมถึงลักษณะของศิลปะสมัยใหม่เป็นอย่างดีผลงานศิลปะสมัยใหม่มักมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์และบ่งบอกถึงความนึกคิดของศิลปินที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในช่วงเวลาหนึ่งรายละเอียดของทฤษฎีทั้ง 4 แกน (วิสูตร โพธิ์เงิน, 2557) มีดังต่อไปนี้

แกนศิลปะปฏิบัติ (Art Production) เป็นองค์ประกอบอีกหนึ่งแกนสำคัญสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งจะแนะนำแนวคิดการแก้ปัญหาและการแนะนำวิธีการเทคนิคทางศิลปะวัสดุที่หลากหลายและเหมาะสมในการสร้างผลงานศิลปะแต่บางบทเรียนศิลปะที่ยังเป็นมาตรฐานเพราะว่าการสอนเด็กในสิ่งที่รอบตัวให้เขาเรียนรู้ได้ด้วยตนเองข้ามสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมบูรณาการสิ่งรอบตัวและความรู้อื่นทั้งในและนอกหลักสูตร

แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History) เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างผลงานศิลปะทุกแขนงซึ่งจะเป็น

แนวคิดของที่มาที่ไปของผลงานศิลปะทั้งที่เป็นของศิลปินหรือของตนเองโดยมีคำถามสำคัญพื้นฐานคือใครอะไรที่ไหนเมื่อไหร่ทำไมและอย่างไรที่เกี่ยวข้องกับผลงานศิลปะนั้นๆ (สไตล์แนวคิดสัญลักษณ์ในผลงานช่วงเวลาในการสร้างงานสื่อวัสดุในการสร้างสรรค์เทคนิควิธีการและวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับผลงานศิลปะ) เด็กจะรู้และทราบถึงความแตกต่างและสามารถเรียนรู้ถึงอิทธิพลจากผ่านนอกที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลจากวรรณกรรมศาสนาระบบการอุปถัมภ์การเมืองการปกครองและเทคโนโลยีซึ่งล้วนแล้วมีผลต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะทั้งสิ้น

แกนสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) “สุนทรียศาสตร์” หรือ “ศาสตร์ของความงาม” เป็นปรัชญาที่สำคัญทางศิลปะซึ่งจะเป็นแนวในการช่วยตัดสินใจเรื่องของความงามของเด็กที่มีต่องานศิลปะส่งเสริมให้เด็กมีรสนิยมที่ดีในบางวัฒนธรรมไม่ปรากฏแนวคิดเรื่องของความงามเด่นชัดแต่เน้นเรื่องของหน้าที่ที่ขึ้นอยู่กับรูปแบบความเชื่อในแต่ละวัฒนธรรมนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบที่ดีการใช้ประโยชน์โดยที่สิ่งเหล่านี้ก็สามารถมาตัดสินคุณค่าของงานศิลปะได้แต่การที่จะตัดสินใจเรื่องของคุณค่ายังต้องมีเรื่องของความชื่นชอบความงามเข้ามาเกี่ยวข้องที่จะช่วยให้เด็กสามารถระบุถึงสิ่งที่เป็นความงามของตนเองและการตัดสินใจเรื่องของความงามที่มีต่องานศิลปะโดยที่สามารถบอกเขียนบรรยายและเตรียมที่สิ่งที่จะเป็นการยืนยันในความคิดของตนเองได้

แกนศิลปะวิจารณ์ (Art Criticism) ศิลปะวิจารณ์หรือการวิเคราะห์งานศิลปะ (การสะท้อนหรือการแสดงออกของความรู้สึกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเหตุผลที่ระบุถึงความชอบหรือไม่ชอบสวยหรือไม่สวยที่สามารถทำให้รู้สึกไม่ได้) ศิลปะวิจารณ์จึงเป็นแนวทางที่มีความพยายามส่งเสริมให้เด็กวิเคราะห์ผลงานศิลปะพูดคุยเกี่ยวกับผลงานศิลปะของเด็กเองและของเพื่อนร่วมชั้นรวมไปถึงผลงานศิลปินที่มีชื่อ

เสียงนำมาวิเคราะห์โดยสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับทุกคนเด็กสามารถเรียนรู้จากการเปรียบเทียบผลงานศิลปะในประวัติศาสตร์หรือการเริ่มต้นในการอธิบายง่ายๆ ว่าสิ่งที่พวกเขาเห็นคืออะไรในผลงานศิลปะไม่ใช่เป็นเรื่องของสิ่งที่ปรากฏให้เห็นเรื่องของทัศนธาตุการจัดองค์ประกอบศิลป์หรือเนื้อหาเรื่องเป็นการนำทางเข้าสู่คุณภาพของการวิจารณ์และได้สัมผัสสิ่งที่ไม่มีความหมายหรือสิ่งที่เป็นามธรรมที่แฝงอยู่ในงานศิลปะที่ตัวศิลปินต้องการให้ผู้ชมรับรู้ในบางครั้งผู้สอนต้องให้เด็กได้ฝึกวิเคราะห์ผลงานตามหลักการทางศิลปะเชื่อมโยงประสบการณ์และให้คิดไตร่ตรองแล้วค่อยเขียนก่อนที่จะมานำเสนอหรือแลกเปลี่ยนกันจากทฤษฎีศิลปศึกษา การจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กต้องคำนึงถึง หลักการทางศิลปศึกษาทั้ง 4 แกน มาบูรณาการในการวางแผนกิจกรรมศิลปะซึ่งการใช้ทฤษฎีทางศิลปศึกษา ในแต่ละกิจกรรมไม่จำเป็นต้องใช้ให้ครบทั้ง 4 แกน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงสำหรับผู้สอน คือ การเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของกิจกรรมจะต้องการมุ่งเน้นสิ่งใดให้กับเด็ก สรุปแนวคิดการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กไว้ ดังนี้

1. พัฒนทางด้านศิลปะและการเรียนรู้ของเด็ก
2. ความสนใจของเด็กช่วงวัยนั้น ๆ และตัวอย่างศิลปะผลงานศิลปะที่เหมาะสมกับความสนใจของเด็กจะช่วยกระตุ้นเร้าให้เด็กอยากจะทำปฏิบัติงานศิลปะ
3. จุดมุ่งหมายของกิจกรรมศิลปะและสาระหรือเนื้อหาทางศิลปศึกษา 4 แกน (ศิลปะปฏิบัติ ประวัติศาสตร์ศิลปะสุนทรียศาสตร์และการวิจารณ์) และทฤษฎีทางศิลปะ
4. เทคนิควิธีการ/วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับวัยเด็กสิ่งนี้จะเป็นสิ่งสำคัญในเรื่องการสร้างผลงานศิลปะได้เป็นอย่างดีและมีความปลอดภัยสำหรับเด็ก
5. การทำงานศิลปะที่ดีควรจะต้องมีกระบวนการออกแบบกล่าวคือคิดก่อนทำวางแผนก่อนลงมือปฏิบัติสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เด็กใช้ทักษะความ

คิดในเชิงบูรณาการไม่ว่าจะเป็นการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์การแก้ปัญหาและการสร้างสรรค์ซึ่งจะเชื่อมโยงจากสิ่งที่คิด(จินตนาการ)มาสู่ผลงานได้เป็นอย่างดี

6. การนำเสนอผลงานการประเมิน/ตัดสิน/วิจารณ์ผลงานซึ่งการให้คำวิจารณ์ข้อคิดเห็นต่อผลงานศิลปะเด็กจะเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กอยากทำงานศิลปะช่วยฝึกให้เด็กมีกระบวนการคิดในการคิดวิเคราะห์การให้เหตุและผลทางด้านความงามการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

นอกเหนือจากทั้ง 6 ประเด็นสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น ในการออกแบบกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก โดยเฉพาะสำหรับเด็กเล็ก และเด็กระดับประถมศึกษาควรเน้นการแนะนำวัสดุ อุปกรณ์ ขั้นตอน ข้อควรระวัง หรือความปลอดภัย และการประเมินผล ให้เหมาะสมกับช่วงวัย เชื่อมโยงแนวคิด (Concept) เรื่องทัศนธาตุและการจัดองค์ประกอบศิลปะ การสร้างจุดเด่นความคิดสร้างสรรค์ สุนทรียภาพหรือความงาม เพื่อบ่มเพาะรสนิยมที่ดี และการสร้างลักษณะนิสัยที่ดีทางศิลปะ

ประเภทของกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก

กิจกรรมศิลปะสามารถแบ่งได้ ดังนี้

1) กิจกรรมศิลปะ 2 มิติ คือ กิจกรรมศิลปะที่เกิดจากการใช้เส้นสีรูปร่างในการสร้างงานโดยมีระนาบรองรับมีลักษณะสำคัญคือมีความกว้างยาวไม่มีความลึกหรือหนูนหนาแต่สามารถเขียนลงตาให้เห็นว่ามีความลึกหรือหนูนโดยจะเป็นผลงานทางด้านจิตรกรรม (วาดภาพและระบายสี) ภาพพิมพ์และงานปะติดจากวัสดุ 2) กิจกรรมศิลปะ 3 มิติ คือ กิจกรรมศิลปะที่แสดงออกด้วยการปั้นแกะสลักหล่อและการจัดองค์ประกอบลงบนสื่อต่าง ๆ เช่น ดินปูนไม้กระดาษพลาสติกเป็นต้นเพื่อให้เกิดรูปทรง 3 มิติที่มีความลึกหรือหนูนหนามีมิติจริงแบ่งได้ 3 ประเภท (1) ประติมากรรมนูนต่ำ (2) ประติมากรรมนูนสูง และ (3) ประติมากรรมลอยตัว 3) กิจกรรมศิลปะประยุกต์ คือ กิจกรรมสร้างสรรค์ที่ใช้ศิลปะหรือมีศิลปะและความงามเป็น

ส่วนประกอบมุ่งเน้นประโยชน์ในการใช้สอยโดยที่การออกแบบเป็นหัวใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อให้เด็กสร้างผลงานได้อย่างมีจุดหมายและมั่นใจ เพราะได้มีการวางแผนอย่างเป็นระบบทั้งในเรื่องการใช้เทคนิควิธีการสร้างงานและเตรียมอุปกรณ์และวัสดุที่จะใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อให้ได้ผลงานที่ดีการออกแบบการใช้วัสดุมีความสัมพันธ์ต่อการสร้างผลงานศิลปะเป็นอย่างมากซึ่งวัสดุในการสร้างผลงานศิลปะแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่คือ (1) วัสดุจากธรรมชาติ (2) วัสดุสังเคราะห์

รูปแบบการออกแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง

จากแนวคิดการสร้างความเป็นพลเมือง และแนวคิดแนวทางการออกแบบการจัดกิจกรรมศิลปะได้นำมาสู่รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองมีรูปแบบและกิจกรรมที่หลากหลายผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรและกิจกรรมเสริมนอกหลักสูตรในระดับประถมศึกษาซึ่งรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ผู้เสนอ ประกอบไปด้วย 1) แนวคิด 2) หลักการ 3) การกำหนดเป้าหมายและเนื้อหา 4) การประเมินผล และ 5) การสร้างกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง

1. แนวคิด

แบบแผนของการจัดกระบวนการเรียนกิจกรรมศิลปะเชิงบูรณาการ และกิจกรรมศิลปะตามแนวหลักการสำคัญ 4 หลักการ (Discipline Based of Art Education) ได้แก่ (1) ศิลปะปฏิบัติ (2) สุนทรียศาสตร์ (3) ประวัติศาสตร์ และ (4) การวิจารณ์ เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการสาระดนตรี/นาฏศิลป์และสาระสำคัญของความเป็นพลเมือง ได้แก่ (1) ความรับผิดชอบ (2) การทำงานร่วมกับผู้อื่น และ (3) การประนีประนอม โดยผ่านแนวทางการเรียนรู้ 4 ขอบข่ายเนื้อหาที่กล่าวถึง

ผู้เขียนเพื่อให้ง่ายต่อการกำหนดกิจกรรม ได้แก่ (1) คน : บุคคล กลุ่มชาติพันธุ์ มรดกทางวัฒนธรรม รัฐบาล และพลเมือง สุขภาพ ความปลอดภัย บทบาททางเพศ และบทบาท ระหว่างชนชั้นอายุภายในครอบครัว และสังคม (2) สถานที่ : ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศ ระบบนิเวศ ภูมิอากาศ ผลกระทบจากพลังงานธรรมชาติต่าง ๆ (3) วัตถุ : สิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น เครื่องอุปโภคบริโภค สิ่งประดิษฐ์ งานหัตถกรรม งานศิลปกรรม และงานประดิษฐ์ และ (4) แนวคิด/ความเชื่อ : ศาสนา ระบบความเชื่อ ปรัชญา ค่านิยม รูปแบบการปกครอง แง่คิดเกี่ยวกับโลก เทคโนโลยี การยอมรับ และการปรับตัว

2. หลักการ

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง เป็นกิจกรรมบูรณาการเน้นการสร้างชิ้นงาน (Productive) โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน (Project Based) ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based) และหัวข้อเป็นฐาน (Theme Based) โดยมุ่งเน้นความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally responsible citizen)

3. การกำหนดเป้าหมายและเนื้อหาสำคัญ

การที่จะกำหนดเป้าหมายและเนื้อหาสำคัญในกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง ผู้สอนหรือผู้ออกแบบกิจกรรมจะต้องวิเคราะห์บริบทของสภาพแวดล้อมของต้นทั้งในระดับหน่วยย่อย ตั้งแต่ห้องเรียนไปจนถึงหน่วยใหญ่ คือสังคมประเทศชาติในเรื่องของสภาพความเป็นอยู่สังคม เศรษฐกิจ ประเพณีวัฒนธรรม วิเคราะห์สาระสำคัญจากหลักสูตร สาระพลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม และวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะและหลักการทางศิลปศึกษาตามแนวหลักการสำคัญ 4 หลักการ ได้แก่ (1) ศิลปะปฏิบัติ (2) สุนทรียศาสตร์ (3) ประวัติศาสตร์ และ (4) การวิจารณ์ ในการกำหนดเป้าหมายและเนื้อหาสาระสำคัญสิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ

ความสอดคล้องเหมาะสมกับช่วงวัย และมุ่งเน้นสิ่งที่
ใกล้ตัวผู้เรียนมุ่งเน้นการสร้างสำนึก ทักษะที่ดีต่อการ
เป็นพลเมืองในสังคม

4. การประเมินผล

การกำหนดหลักฐานและแนวทางการ
ประเมินในกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความ
เป็นพลเมือง ต้องสอดคล้องกับเป้าหมายการจัด
กิจกรรม และวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมศิลปะ
โดยอาจจะพิจารณาจากประเด็นดังต่อไปนี้ (1) ทักษะ
ทางศิลปะ (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนศิลปะ และ
(3) ประเด็นความเป็นพลเมืองรูปแบบการประเมินเน้น
ประเมินผลงานหรือกิจกรรมตามสภาพที่ปรากฏจริง
(Authentic Assessment) เครื่องมือในการประเมิน
สามารถเป็น แบบสังเกต แบบทดสอบ/แบบวัด แบบ
ประเมินผลงาน ฯลฯที่เหมาะสมในแต่ละกิจกรรม

5. สร้างกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง

เมื่อได้เป้าหมาย/เนื้อหาสำคัญและ
กำหนดหลักฐานในการประเมินผลของกิจกรรม
แล้วนั้นการสร้างกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริม
ความเป็นพลเมืองมี 4 ขั้นตอน คือ

5.1 ขั้นเตรียมบริบทตามความจริง
(Real Learning Context) โดยผู้สอนจัดหาแหล่ง
การเรียนรู้ ข้อมูล กรณีศึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้
ข้อความรู้ตามสภาพจริง ในประเด็นที่จะเรียนรู้

5.2 ขั้นตั้งเป้าหมาย (Set Goal) เป็นขั้น
ตอน การเรียนรู้แบบตนเองและการเรียนรู้แบบร่วมมือ
(Self-Directed Learning and Co-operative Learning) ผู้สอนช่วยผู้เรียนในการกำหนดจุดมุ่งหมายและ
ขอบข่าย การเรียนรู้ ผู้เรียนเลือกกิจกรรมหรือโครงการ
ที่ตนสนใจ ผู้เรียนนำเสนอโครงการต่อผู้สอนเพื่อ
ปรับแก้ไข

5.3 ขั้นการวางแผนและดำเนินการ
(Plan Working Process) เป็นขั้นตอนของการเรียนรู้
แบบร่วมกัน (Collaborative Learning) โดยเน้นการ
ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มทำงาน ปฏิบัติการ เรียนรู้ร่วมแรง
รวมพลัง โดยผู้สอนกำกับดูแลให้คำแนะนำ

5.4 ขั้นการติดตามและประเมินผลงาน
(Follow up and Assess) ผู้สอนติดตาม ตรวจสอบงาน
ของผู้เรียน ให้ความเห็น ผู้เรียนปรับปรุงงานจนได้ผล
งานและประเมินผลงาน

ในขั้นตอนนี้ทางผู้ออกแบบกิจกรรมสามารถ
เขียนแผนกิจกรรมตามที่แบบอย่างการเขียนแผนการ
จัดการเรียนรู้ปกติหรือเขียนในรูปแบบอื่น โดยคำนึง
ถึง 4 ขั้นตอนในการออกแบบ อาจจะมียอดประกอบที่
สำคัญ 6 องค์ประกอบในการเขียนแผนกิจกรรม ดังนี้
1) ชื่อกิจกรรม 2) เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ 3) สาระแกน
4) ผลงาน/ชิ้นงาน 5) ขั้นตอนการจัดกิจกรรม และ
6) การประเมินผลสรุปเป็นแผนภาพองค์ประกอบ
รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมความเป็น
พลเมือง

รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ส่งเสริม
ความเป็นพลเมืองข้างต้นนั้นสามารถนำมาออกแบบ
กิจกรรมศิลปะได้หลากหลายกิจกรรม ซึ่งจะขอยก
ตัวอย่างกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่ได้ใช้แนวการ
ออกแบบกิจกรรมศิลปะดังกล่าว โดยเป็นกิจกรรม
ศิลปะสำหรับเด็กนักเรียนช่วงอายุ 11 – 12 ปี (ป. 5 – 6)
ซึ่งกิจกรรมเป็นกิจกรรมกลุ่มเน้นเป็นกิจกรรมกลุ่มตาม
รูปแบบเน้นการสร้างชิ้นงาน (Productivity Based)

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ : วาดผังสร้างเมือง

วัตถุประสงค์	กิจกรรมการเรียนรู้	การประเมินผล
1. เพื่อให้นักเรียนสามารถวาดรูปทรงประกอบกันเป็นสิ่งก่อสร้างได้ 2. เพื่อให้นักเรียนใช้ความรู้เรื่องแผนที่หน่วยในสังคมเมืองที่ประกอบเป็นชุมชน 2.เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้หน้าที่ในฐานะพลเมือง ปรับตัวต่อสังคมและผู้คนรอบ 3. เพื่อส่งเสริมความเคารพในความแตกต่างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและความประนีประนอม 4. เพื่อส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ สาระแกน ศิลปะ - การสร้างงานทัศนศิลป์ เป็นแผนผังอาคารบ้านเรือน จากรูปร่าง/รูปทรงเรขาคณิต - การจัดองค์ประกอบศิลป์ สังคม - แผนที่ - ลักษณะของชุมชนเมืองและชนบท พลเมือง - ความรับผิดชอบ - การทำงานร่วมกับผู้อื่น -การประนีประนอม	ขั้นนำ 1. วาดรูปทรงแล้วให้นักเรียนสังเกต โดยครูต่อเติมที่ละส่วน ให้นักเรียนช่วยกันทายว่าตรงกับสถานที่ใดในชุมชนของนักเรียน(รูปร่าง/รูปทรงอาคารเรียนของโรงเรียน) 2. ครูพูดถึงเมืองที่มีจุดเริ่มต้นจากสังคมที่ประกอบด้วยสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน ขั้นถ่ายทอด 1. แบ่งกลุ่มนักเรียนกลุ่มละ...คนแจกกระดาษ A1 จำนวน 10 แผ่น มาต่อกันแล้ววาดเส้นถนนในลักษณะการวางผังเมืองไว้รอให้นักเรียนมาเติมให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ในอนาคต 2. กำหนดเงื่อนไขการทำงานกับนักเรียน ดังนี้ - แบ่งหน้าที่กันว่ากลุ่มใดจะรับผิดชอบสถานที่อะไรบ้าง แล้วต่อเติมจากรูปทรงที่กำหนด - จัดวางสถานที่สำคัญในเมืองตนเอง 1 อย่าง - เมื่อเสร็จแล้วงานจะต้องสามารถวางต่อกันได้ (มีใบแนวความคิดให้นักเรียนอธิบายสถานที่ที่ตนเองวาด ว่ามีทำไมถึงวาดสถานที่นั้นและความสำคัญอย่างไร) 3. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกแบบสถานที่ของกลุ่มตัวเอง พร้อมคำอธิบาย มานำเสนอต่อเพื่อน ๆ ทุกกลุ่ม เพื่อรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนกลุ่มอื่น ๆ จนได้ข้อสรุป และปรับปรุงแบบ และใบแนวความคิด 4. สร้างสรรค์การวาดภาพระบายสีตามขั้นตอน และเขียนอธิบายเรื่องราวลงในใบงานแนวความคิด ขั้นสรุป 1. ครูให้นักเรียนนำเสนอผลงานผังเมืองของกลุ่มพร้อมนำมาต่อเรียงกัน 2. สรุปเนื้อหากิจกรรมวันนี้โดยนำผลงานของแต่ละกลุ่มมาเปรียบเทียบกัน แล้วตั้งคำถามกับนักเรียนดังนี้ - รู้สึกอย่างไรเมื่อเราไม่สามารถควบคุมเพื่อนให้วาดในสิ่งที่เราชอบได้หรือเพื่อนมีมือการวาดไม่สวย - เมื่อเกิดความผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ มีวิธีแก้ไขร่วมกันอย่างไร 3. ครูสรุปเรื่องการยอมรับและเคารพในความแตกต่างของผู้อื่น การสร้างความประนีประนอม	ขั้นงาน - ใบงานบันทึกข้อมูล - แผนที่เมือง/ชุมชน สิ่งที่ประเมิน ทักษะศิลปะ - การจัดองค์ประกอบของภาพ พลเมือง - หน้าที่ของตนในฐานะความเป็นพลเมือง - ความรับผิดชอบต่อสังคม - การประนีประนอม - ความเคารพในความแตกต่างของคนอื่น - ความตระหนักในความเป็นพลเมือง

จากกิจกรรมศิลปะวางแผนผังสร้างเมือง เป็นกิจกรรมตัวอย่างที่ผู้เขียนได้นำไปทดลองใช้กับนักเรียน
ชั้นระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อปลายปีการศึกษา 2559 ที่โรงเรียนอนุบาลหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

ภาพที่ 1 กิจกรรมวางแผนผังสร้างเมืองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลหนองปรือ

กิจกรรมวางแผนผังสร้างเมืองเริ่มจากการประชุมกลุ่มใหญ่ทั้งห้องเรียน เพื่อแบ่งกลุ่มรับผิดชอบพื้นที่ในแผ่นกระดาษที่มีลายเส้นแผนผังที่กำหนดให้ หลังจากนั้นครูมอบหมายให้นักเรียนประชุมปรึกษาหารือ อภิปรายผลเกี่ยวกับสถานที่ที่มีในชุมชน และสถานที่ที่ควรจะอยู่ในชุมชนพร้อมทั้งหาฉันทามติภายในกลุ่มเพื่อกำหนดสถานที่ที่จะอยู่ในชุมชน หลังจากนั้นแต่ละกลุ่มได้ไปค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องความสำคัญของสถานที่และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานหรือสถานที่ที่นักเรียนเลือกพร้อมทั้งให้ร่วมกันวาดภาพร่างออกแบบอาคารสถานที่ที่ต้องการ และนำต้นแบบที่ออกแบบไว้ขึ้นไปวาดลงบนแผนผังที่กลุ่มตนเองได้รับมอบหมายซึ่งผลของการจัดกิจกรรมวางแผนผังสร้างเมืองพบว่าในการทำกิจกรรมนักเรียนได้ดำเนินกิจกรรมโดยการแบ่งหน้าที่กันครบทุกคนภายในกลุ่มมีการปรึกษาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปฏิบัติหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมายในการทำงานเพื่อให้สำเร็จ

ลุล่วง นักเรียนได้เรียนรู้ว่าสถานที่และหน่วยในชุมชนที่ตนเองอยู่ประกอบด้วยหน่วยอะไรบ้างมีบทบาทหน้าที่ความสำคัญอย่างไร และนำแผนผังที่ได้มาต่อกันเป็นแผนที่ชุมชนหรือผังเมือง และร่วมอภิปรายอีกครั้งถึงความสำคัญของสถานที่ในชุมชนพิจารณาว่ายังขาดสถานที่สำคัญใดในชุมชนถ้าขาดสถานที่ดังกล่าวแล้วนั้นจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อนตนเอง ครอบครัว และชุมชนอย่างไรแล้วจะมีแนวทางแก้ไขปัญหได้อย่างไรนักเรียนได้ร่วมอภิปรายและสะท้อนคิดเกี่ยวกับสภาพชุมชนและการวาดหวังภาพอนาคตชุมชนที่ดีของตนเองไปด้วยกันโดยที่การประเมินผลของกิจกรรมนี้ครูผู้สอนสามารถประเมินผลได้จากใบงานที่มอบหมายในการออกแบบสถานที่ และตัวชิ้นงานพร้อมกับประเด็นการนำเสนอ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวแฝงไปด้วยการส่งเสริมและเสริมสร้างความเป็นพลเมืองพื้นฐานผ่านกระบวนการกลุ่มไม่ว่าจะเป็นการรู้จักสถานที่หน่วยงานที่ควรจะมีในชุมชน บทบาทหน้าที่ของแต่ละ

หน่วยงานในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งตัวนักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการพูดคุย หรือหาข้อมูลการประนีประนอมในกรณีที่มีข้อคิดเห็นไม่ตรงกัน การรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบ และการทำงานให้สำเร็จลุล่วง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **พลังเยาวชนพลเมือง การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). **99 พระราโชวาทน้อมนำราชปณิธานเป็นสุขสานต์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.
- ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**. กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คพับลิเคชั่น จำกัด.
- ไพศาล เครือแสง. (2556). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชานโยบายสาธารณะ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มรภ.นครสวรรค์**. [online] สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/bpolsci9/itud1>. วันที่ 25 ธันวาคม 2560.
- วิจารณ์ พาณิช. (2556). **สนุกกับการเรียนในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วิสูตร โพธิ์เงิน. (2557). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 471 205 ศิลปะสำหรับเด็ก**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิสูตร โพธิ์เงิน. (2560). "STEAM ศิลปะเพื่อสะเต็มศึกษา: การพัฒนาการรับรู้ความสามารถและแรงบันดาลใจให้เด็ก". **วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. ปีที่ 45 ฉบับที่ 1, (มกราคม - มีนาคม 2560). 320-334.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2556). **พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554**. [online] สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/dictionary/>. วันที่ 25 ธันวาคม 2560.

สิริวรรณ ศรีพล. (2548). การพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลโลกสำหรับเยาวชนตามแนวพุทธธรรม. **วารสารวิชาการ**. 8(4), 54-60.

Kohlberg. L. (1976). **Development of Moral Character and Moral Ideology Review of Child Development Research**. New York : Russell Sage Foundation.

Mishra, P. & Kereluik, K. (2011). What 21st Century Learning? A review and a synthesis. In M. Koehler & P. Mishra (Eds.), *Proceedings of Society for Information Technology & Teacher Education International Conference 2011* (pp. 3301-3312). Chesapeake, VA: AACE.

Piaget, Jean. (1960). **The Moral Judgment of the Child**. Illinois : The Free Press.

Westheimer, J. and Kahne, J. (2004). "What Kind of Citizen?: The Politics of Educating for Democracy," *American Educational Research Journal*, Summer 2004, vol.41(2), pp. 237-269. Available at: www.democraticdialogue.com/DDpdfs/WhatKindOfCitizenAERJF.pdf.